

Analyse af muligheder og barrierer for oprettelse af ASF-klasser på erhvervsuddannelserne

INDHOLD

Analyse af muligheder og barrierer for oprettelse af ASF-klasser på erhvervsuddannelserne

---

1	Resumé	5
<hr/>		
2	Indledning	9
2.1	Baggrund	9
2.2	Analysens formål og undersøgelsesspørgsmål	10
2.3	Hvad kendetegner personer med Autisme Spektrum Forstyrrelser?	11
2.4	Metodisk design	12
<hr/>		
3	Målgruppens interesse og forudsætninger for at gennemføre en erhvervsuddannelse	16
3.1	Målgruppens interesse for erhvervsuddannelserne	16
3.2	Målgruppens forudsætninger for at gennemføre en erhvervsuddannelse	17
3.3	Visitation af elever til ASF-klasser	20
<hr/>		
4	Støtteforanstaltninger på erhvervsuddannelserne	22
4.1	Opbygningen af erhvervsuddannelserne tilpasset målgruppens behov	22
4.2	Støtteforanstaltninger i skoleperioder	24
4.3	Støtteforanstaltninger i praktikperioder	29
<hr/>		
5	Relevante brancher og erhvervsuddannelsesområder for unge med ASF	35
5.1	Karakteristika ved erhvervsuddannelser og brancher af relevans for målgruppen	35
5.2	Relevante brancher og erhvervsuddannelsesområder for unge med ASF	36
5.3	Relevant efteruddannelse for målgruppen	38

1 Resumé

Dette notat rummer en analyse af muligheder og barrierer for oprettelse af særlige klasser på erhvervsuddannelserne målrettet unge med diagnosen Autisme Spektrum Forstyrrelser (ASF). ASF er en gennemgribende udviklingsforstyrrelser og er kendetegnet ved en række forskellige vanskeligheder, fx sociale, kommunikative og sensoriske, foruden et ofte stort behov for fast struktur og forudsigelighed i hverdagen. Personer med ASF har disse karakteristika tilfælles, men vanskelighederne udmønter sig i meget forskellig grad hos den enkelte, og derfor er variationen i vanskelighederne stor.

Notatet har til formål at pege på relevante støtteforanstaltninger, der kan understøtte, at unge med ASF vil kunne gennemføre en erhvervsuddannelse i en ASF-klasse. Desuden peger notatet på de typer af brancher og erhvervsuddannelser, der i første omgang vil være mest relevante i forhold til at oprette ASF-klasser.

Notatet bygger på en tværgående analyse af data fra:

- Interviews med fem forskere med viden om målgruppen, fire repræsentanter fra interesseorganisationer, der varetager målgruppens interesser, og fem repræsentanter fra uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen af unge med ASF.
- Tre relevante undersøgelser og en forskningsartikel med fokus på målgruppen i et uddannelsesperspektiv.
- Workshop med repræsentanter fra uddannelsesinstitutioner med kendskab til både målgruppen og erhvervsuddannelserne.

Baggrund

Der eksisterer på nuværende tidspunkt forskellige muligheder for, at unge med ASF kan gennemføre en ungdomsuddannelse, fx i de eksisterende ASF-klasser på gymnasiale uddannelser, STU, AspiT og AspiN. Dog har unge med ASF, der ikke er i stand til at gennemføre en ungdomsuddannelse på ordinære vilkår, i dag ikke mulighed for at gennemføre en erhvervskompetencegivende uddannelse, som fx en erhvervsuddannelse, inden for rammer, der er særligt tilpasset målgruppen.

Resultater

Overordnet peger notatet på, at det for nogle unge med ASF vil være relevant at gå i særlige klasser på erhvervsuddannelser målrettet unge med ASF, ligesom det allerede er muligt i ASF-klasser på de gymnasiale uddannelser. Samtidig peger notatet på, at et sådant tilbud ikke vil være relevant for alle unge med ASF, og at der er behov for en nøje udvælgelsesproces i forhold til at udpege,

hvilke elever der vil have behov for et erhvervsuddannelses tilbud målrettet ASF for at kunne gennemføre uddannelsen.

Notatet peger på en række forhold og justeringer i forhold til tilrettelæggelse af uddannelsen i både skole- og praktikperioder, som vil kunne understøtte elevernes trivsel og mulighed for at gennemføre en erhvervsuddannelse.

På baggrund af undersøgelsens datagrundlag er det svært at estimere, hvor mange unge der vil være interesseret i en erhvervsuddannelse målrettet unge med ASF. Antages det, at interessen for erhvervsuddannelser blandt unge med ASF er tilsvarende interessen blandt øvrige unge, er et forsigtigt estimat (se beregning i notatets afsnit 3.1), at cirka 300 unge med ASF årligt vil være interesseret i at påbegynde en erhvervsuddannelse.

Forskere, interesseorganisationer og litteraturen på området peger på, at unge med ASF har forskellige forudsætninger for at gennemføre en erhvervsuddannelse. Mange unge med ASF har gode forudsætninger, særligt i forhold til det faglige indhold, da målgruppen typisk evner at arbejde koncentreret med øje for detaljer på en konkret opgave. Der vil dog også være nogle, som er udfordrede på det faglige indhold, ligesom målgruppens uddannelsesmuligheder i forskellig grad kan være hæmmet af praktiske, sociale og kommunikative udfordringer.

Målgruppen har behov for en tilpasset struktur i en erhvervsuddannelse

I et erhvervsuddannelses tilbud målrettet unge med ASF vil det være en fordel, hvis selve opbygningen af uddannelsen tilpasses unge med ASF. Det påpeger både forskere, interesseorganisationer og uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen. Det handler særligt om at give eleverne så få skift som muligt på uddannelsen og i stedet understøtte lange og sammenhængende skole- og praktikperioder med få, velforberedte skift.

Målgruppen af unge med ASF kan have et øget behov for fleksibilitet i uddannelsen, fx en mulighed for kortere skole- eller arbejdsdage og mulighed for at forlænge uddannelsen efter behov.

Tilpassede skoleperioder for unge med ASF

Unge med ASF vil i større eller mindre grad have behov for, at opbygningen af undervisningen og de fysiske rammer i skoleperioderne er tilpasset deres behov. Det peger særligt forskere og uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen på.

En tilpasset undervisning handler fx om at sikre en gennemgående og tydelig strukturering af undervisningen på tværs af de enkelte lektioner, og at indholdet i undervisningen er lærerstyret og kommunikeret tydeligt. Underviserne skal klædes på til at undervise målgruppen og skal have en grundlæggende viden om ASF og de enkelte elevers udfordringer.

Forskere, interesseorganisationer og uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen påpeger, at der er behov for, at hver enkelt elev med ASF tilknyttes en fast mentor gennem hele uddannelsesforløbet. Det betyder, at mentoren skal følge eleven gennem både skole- og praktikperioder, og at eleven skal kunne tale med sin mentor om både uddannelsen, praktiske udfordringer og personlige problemer. I overgange i uddannelsesforløbet spiller mentoren en afgørende rolle i forhold til at understøtte eleven og overlevere viden om elevens behov til fx praktikstedet.

I forhold til de fysiske rammer handler det om at skabe et uddannelsesmiljø med så få sensoriske forstyrrelser fra fx lys og lyd som muligt.

Tilpassede praktikperioder for unge med ASF

I forbindelse med praktikperioderne på erhvervsuddannelserne er det for elever med ASF afgørende for en vellykket praktikperiode, at der er fokus på at understøtte match og forventningsafstemning mellem elev og praktiksted, sikre at eleven har en fast kontaktperson på virksomheden samt at sikre en løbende kontakt mellem skole og praktiksted. Det påpeger både forskere, interesseorganisationer og uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen.

Matchet mellem elev og praktiksted kan understøttes ved, at skolen tager ansvar for at udvælge mulige praktiksteder for eleven med afsæt i et godt kendskab til både eleven og virksomheder i lokalområdet, der vil have interesse i at inkludere og oplære en elev med ASF. Herudover er forventningsafstemning mellem elev og praktiksted centralt for at understøtte gensidig forståelse og skabe de bedst mulige forudsætninger for et vellykket praktikforløb. Det handler fx om tydelighed omkring, hvordan de faglige opgaver udføres, men også omkring de sociale normer, såsom hvordan og hvor der holdes pauser på arbejdspladsen. Det kan være en fordel, at den unge tilknyttes én fast person på arbejdspladsen, som kan afklare tvivl, fagligt såvel som socialt, når den opstår.

Løbende kontakt mellem skole og praktiksted kan understøtte, at medarbejdere på praktikstedet klædes på i forhold til viden om ASF og den konkrete elev, og at praktikstedet har en kontaktperson på skolen, der kender eleven, og som praktikstedet løbende kan sparre med.

Karakteristika ved særligt relevante brancher og efteruddannelsesmuligheder

Forskere og uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen vurderer det centralt at identificere uddannelser og brancher, hvor det er muligt at etablere de forhold på praktikstederne, som understøtter personer med ASF og giver dem mulighed for at udnytte og udvikle deres styrker. Herudover er det centralt at udvælge brancher med arbejdspladser, hvor målgruppen kan begå sig, når de er udlærte. Relevante brancher er derfor dem, som udgøres af arbejdspladser, hvor der udføres genkendelige og afgrænsede arbejdsopgaver, hvor borger- og kundekontakt ikke spiller en central rolle, og hvor der er mulighed for fleksible rammer i arbejdet, som fx muligheden for at arbejde færre timer.

I workshoppen med uddannelsesinstitutioner med kendskab til målgruppen og erhvervsuddannelser peges der på, at der især vil være relevante uddannelser for målgruppen inden for det merkantile og tekniske uddannelsesområde.

EVA's anbefalinger på baggrund af undersøgelsen

På baggrund af undersøgelsens resultater anbefaler Danmarks Evalueringsinstitut (EVA), at Styrelsen for Undervisning og Kvalitet forsøgsvist giver mulighed for, at elever med ASF kan gennemføre erhvervsuddannelses tilbud målrettet unge med ASF. Det vil give gruppen af unge med

ASF, der ikke er i stand til at gennemføre en uddannelse under ordinære vilkår, mulighed for at opnå en erhvervsrettet kompetencegivende uddannelse.

Ved godkendelse af konkrete udbud af ASF-klasser på erhvervsuddannelser vil det være vigtigt, at der udbydes uddannelser målrettet unge med ASF inden for brancher, hvor virksomhederne vil være i stand til at støtte eleverne i henhold til de træk og forhold, der er beskrevet i EVA's notat. Samtidig er det vigtigt, at de særligt tilpassede ASF-forløb er inden for uddannelser, hvor der efterfølgende vil være beskæftigelsespotentialer for målgruppen.

Notatet peger på særligt tre forhold, der kan understøtte, at unge med ASF trives på en uddannelse og arbejdsplads:

- At der udføres genkendelige og afgrænsede arbejdsopgaver.
- At der er begrænset borger- og kundekontakt.
- At der er mulighed for fleksible rammer i arbejdet, fx mulighed for nedsat tid.

2 Indledning

2.1 Baggrund

Andelen af børn og unge, der får en psykiatrisk diagnose som ADHD, Autisme Spektrum Forstyrrelse (ASF) eller angst er stigende. Tal fra Kommunernes Landsforening viser, at andelen af børn og unge, der har fået en psykiatrisk diagnose, inden de går ud af 9. klasse, er fordoblet. Mens det i 2010 gjaldt 4 % af de unge, gjaldt det i 2017 9 % (KL, 2018). Fokuserer man specifikt på børn og unge med ASF, viser en opgørelse fra Socialstyrelsen, baseret på tal fra Landspatientregisteret, at der også er sket en stigning for denne målgruppe. Mens 10 ud af 1000 børn i 2007 blev diagnosticeret med autisme, blev diagnosen stillet til 14 ud af 1000 børn i 2017 (Socialstyrelsen, 2017).

Herudover viser en opgørelse baseret på tal fra VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd, at mens uddannelsesniveaet i Danmark generelt har været stigende, er der i de senere år markant færre unge med handicap, som tager en studie- eller erhvervskompetencegivende uddannelse (Amilon et al., 2016). Blandt de 31-35-årige med handicap havde 56 % i 2016 en studie- eller erhvervskompetencegivende uddannelse, mens den tilsvarende andel blandt personer uden handicap lå på 82 %. Dette kunne tyde på, at unge med handicap klarer sig dårligere nu end tidligere.

En række eksisterende støtteordninger bidrager i dag på forskellig vis til, at unge med forskellige former for handicap får bedre muligheder for at uddanne sig. Det gælder blandt andet den specialpædagogiske støtteordning (SPS), der tilbydes til elever med fysisk eller psykisk funktionsnedsættelse med henblik på at sikre, at eleverne kan gennemføre uddannelse på lige fod med andre unge. Herudover eksisterer der forskellige særligt tilrettelagte uddannelses tilbud til målgruppen.

2.1.1 ASF-klasser på gymnasiale uddannelser

Siden 2006 har det været muligt for elever med ASF at gennemføre en gymnasial uddannelse i en ASF-klasse med max 12 elever. Dette tilbud eksisterer på 11 forskellige gymnasier rundt omkring i landet (både STX, HF, HTX og HHX), og i 2019 udpeges yderligere to uddannelsesinstitutioner, der kan udbyde uddannelsen. Det betyder, at op til 156 unge med ASF årligt kan påbegynde en gymnasial uddannelse specielt tilpasset målgruppen.

Formålet med de gymnasiale ASF-klasser er at sikre, at unge med ASF får mulighed for at gennemføre en gymnasial uddannelse. Der er tale om elever, der ikke kan enkeltintegreres i de almindelige klasser, men som vurderes at have faglige forudsætninger for at kunne gennemføre en gymnasial uddannelse i særligt tilrettelagte klasser med en holdstørrelse på max 12 elever. Undervisningsforløbene følger de almindelige uddannelsesregler, og det kommer således ikke til at fremgå af eksamensbeviset, at eleverne har gået i en specialklasse. Da klasserne er på højst 12 elever, bliver der

ud over det almindelige taxametertilskud udløst et supplerende tilskud i form af et ”skyggetaxameter”, der kompenserer for op til 16 elever.

2.1.2 Erhvervsrettede uddannelsestilbud for unge med ASF

For unge med ASF med interesse for en erhvervsrettet uddannelse, men som ikke kan gennemføre en erhvervsuddannelse, findes der i dag tre forskellige uddannelsesmuligheder efter grundskolen. For det første kan de tage en Særligt Tilrettelagt Ungdomsuddannelse (STU)¹, der er målrettet unge med særlige behov, som ikke kan gennemføre en almindelig ungdomsuddannelse. Herudover findes de erhvervsrettede uddannelsesforløb AspIT² og AspIN³, der er målrettet unge med ASF eller lignende udfordringer. Fokus er på henholdsvis IT og personlig udvikling. Disse uddannelser er dog ikke formelt kompetencegivende.

Unge med ASF, der ikke er i stand til at gennemføre en ungdomsuddannelse på ordinære vilkår, har på nuværende tidspunkt ikke mulighed for at gennemføre en erhvervskompetencegivende uddannelse, som fx en erhvervsuddannelse, inden for rammer, der er særligt tilpasset målgruppen. Derfor har unge med ASF, der ønsker at tage en erhvervsuddannelse, udelukkende mulighed for at tage uddannelsen på ordinære vilkår, evt. med specialpædagogisk støtte. Styrelsen for Undervisning og Kvalitet (STUK) har derfor bedt Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) om at forestå en analyse, som kan danne grundlag for en vurdering af behovet for at oprette ASF-klasser på erhvervsuddannelserne, samt beskrive muligheder og barrierer ved oprettelse af sådanne klasser.

Det kan antages, at et erhvervsuddannelsestilbud målrettet unge med ASF kan bidrage til, at denne gruppe unge i højere grad både søger og gennemfører en erhvervsuddannelse, samt at de bliver fagligt udfordret og vil trives under uddannelsen.

2.2 Analysens formål og undersøgelsesspørgsmål

Formålet med analysen er at identificere, hvilke forhold der skal være til stede på en erhvervsuddannelse, for at unge med Autisme Spektrum Forstyrrelser (ASF) kan gennemføre en erhvervsuddannelse på lige fod med andre unge, samt om der er typer af brancher og erhvervsuddannelser, hvor det i første omgang vil være mest relevant at oprette ASF-klasser.

Analysen tager udgangspunkt i følgende undersøgelsesspørgsmål:

1. Hvor stort er omfanget af unge med ASF, der har en interesse for at gennemføre en erhvervsuddannelse målrettet ASF?
2. Hvilke forudsætninger har unge med ASF for at gennemføre en erhvervsuddannelse?
3. Hvilke forhold skal være til stede på *skoledelen* af en erhvervsuddannelse, for at unge med ASF kan gennemføre uddannelsen? Hvilke støttefunktioner og tilrettelæggelsesformer af undervisningen vil kunne bidrage hertil?

---

1 <https://uvm.dk/saerligt-tilrettelagt-ungdomsuddannelse>.

2 <http://www.aspit.dk/>

3 <http://www.aspin.dk/index.php?id=1072>.

4. Hvilke forhold skal være til stede på *praktikdelen* af en erhvervsuddannelse, for at unge med ASF kan gennemføre uddannelsen? Hvilke støttefunktioner og tilrettelæggelsesformer i praktikken vil kunne bidrage hertil?
5. Er der brancher og efteruddannelsesmuligheder, der er mere relevante end andre for unge med ASF?
6. Er der områder på erhvervsuddannelserne, hvor det på baggrund af ovenstående analyser er særligt relevant at oprette ASF-klasser?

Analysen vil tage forbehold for, at der er en stor bredde i autismspektret, og dette er vigtigt at tage højde for, når man vurderer behovet for et erhvervsuddannelses tilbud målrettet unge med ASF.

Analysen bygger på interviews med forskere, interesseorganisationer og uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen og i nogle tilfælde erhvervsuddannelser samt relevant litteratur. Analysen vil dermed give viden om centrale aktørers vurderinger af de opstillede undersøgelses-spørgsmål. Analysen henvender sig til det politiske niveau og bidrager med viden, der kan spille ind i drøftelser af, om der er grundlag for at udvide den eksisterende mulighed for at udbyde ASF-klasser på det gymnasiale område til erhvervsuddannelsesområdet.

2.3 Hvad kendetegner personer med Autisme Spektrum Forstyrrelser?

I det følgende beskrives kort diagnosen Autisme Spektrum Forstyrrelser og typiske træk, der kendetegner personer med ASF. Beskrivelserne baserer sig på interviews med forskere med viden om målgruppen og interesseorganisationer, der varetager målgruppens interesser, samt på litteratur fra en gennemført litteraturgennemgang.

Det er centralt at understrege, at en samlet beskrivelse af gruppens karakteristika kan komme til at forsimple, hvad der karakteriserer personer med ASF. Der er meget store forskelle på personer med ASF på trods af, at de har den samme diagnose. De kendetegn, der beskrives i det følgende, skal således læses som generelle kendetegn, der kan variere mellem enkeltpersoner.

Autisme beskrives i dag som et spektrum af forstyrrelser. Spektret er en gruppering af personer med nogle vanskeligheder, der minder om hinanden, men som kan udmønte sig meget forskelligt og i forskellig grad. Nogle er meget præget, mens andre i højere grad er i stand til at kompensere for deres vanskeligheder. Det kan betyde, at de ikke umiddelbart virker som nogle med en diagnose, men faktisk kan det være meget belastende for målgruppen at forsøge at skjule deres handicap, fordi de bruger meget energi på ikke at virke anderledes end andre. Det er især personer, der ellers er velfungerende og højtbegavede, som bruger meget energi på at kompensere for deres vanskeligheder. Derfor beskrives ASF af mange som et skjult handicap, og det kan være vanskeligt at opdage, at en person har ASF.

Mange i målgruppen, særligt de normalt- til højtbegavede, er meget bevidste om at være anderledes og stræber netop efter at være som andre uden ASF, men dette ideal betyder, at de ofte oplever nederlag, stress og pres, fordi de ikke formår at leve op til deres eget ideal. Derfor er der også mange i målgruppen, som kæmper med psykiske vanskeligheder såsom dårligt selvværd og tristhed.

Følgende er de mest gennemgående karakteristika ved personer med ASF:

- Personer med ASF vil typisk have sociale og kommunikative vanskeligheder, der kan øge risikoen for misforståelser i kommunikationen med andre og gøre det svært for målgruppen at etablere sociale relationer. Blandt andet fordi de har svært ved at forstå indforstået kommunikation, sarkasme og ironi. De er ofte konkret tænkende og har svært ved at tænke abstrakt.
- Personer med ASF har typisk behov for struktur og forudsigelighed i hverdagen. Hvis de fysiske og sociale omgivelser er for overvældende, eller der opstår noget uventet i deres dagligdag, kan det være meget stressende for dem. Det kan fx være ved ændringer i undervisningsplan, udskiftning af den faste lærer med vikar, skift mellem skolekontekst og praktiksted osv.
- Personer med ASF har ofte stærke særinteresser og sætter sig grundigt ind i de ting, de er optagede af, og kan arbejde fokuseret med disse. De har typisk en sans for systemer og detaljer, men kan have svært ved at se helheder og at overføre viden og praksis mellem forskellige kontekster.
- Personer med ASF vil typisk være meget generede af sensoriske indtryk fra fx lys og lyd. Det kan derfor virke overvældende at være i et rum med støj eller et skarpt lys, fx i et værksted, klasseværelse, kantine osv.
- Mange personer med ASF har sidediagnoser såsom angst, depression eller ADHD, som kan vanskeliggøre deres uddannelsestid yderligere.

Der er en række forhold, der gælder særligt for erhvervsuddannelserne, som kan vanskeliggøre oprettelsen af ASF-klasser. Dels uddanner erhvervsuddannelserne elever til en række forskellige brancher med meget forskellige arbejdsopgaver og -kontekster, der eksempelvis varierer fra SOSU-området over det merkantile område til værkstedsbaserede uddannelser. Dels er erhvervsuddannelserne kendetegnet ved at være vekseluddannelser, hvor eleverne skifter mellem skole- og praktikperioder og dermed oplever skift mellem forskellige typer af læringsmiljøer.

2.4 Metodisk design

Analysen bygger på en række telefoninterviews med forskere, interesseorganisationer og uddannelsesinstitutioner, udvalgt litteratur samt en workshop for repræsentanter fra erhvervsskoler med erfaring med målgruppen. De forskellige elementer vil blive beskrevet herunder.

2.4.1 Telefoninterviews

I alt er der gennemført 14 telefoninterviews med relevante forskere, interesseorganisationer og uddannelsesinstitutioner med særligt fokus på unge med ASF.

Interviewpersonerne er udvalgt i et samarbejde mellem EVA og STUK. Fokus ved udvælgelsen har været at identificere personer med viden dels om målgruppen, dels om uddannelse for målgrup-

pen og forhold, der kan understøtte deres gennemførelse af uddannelse. Herudover er supplerende forskere udvalgt via snowball-metoden ved, at EVA har henvendt sig til to forskere med viden om målgruppen og ved interviewets afslutning bedt dem om at henvise til andre forskere af relevans for undersøgelsen.

Følgende forskere, interesseorganisationer og uddannelsesinstitutioner er interviewet:

Forskere

- Ane Knüppel, psykolog og ph.d. (AAU)
- Cathriona Cantio, psykolog og ph.d., Børne- og Ungdomspsykiatri (SDU)
- Cecilia Brynskov, psykolog, ph.d. og ekstern lektor (AU)
- Jens Christiansen, afdelingsleder for Forskning og Udvikling, Center for Autisme
- Mette Elmoose Andersen, lektor, Institut for Psykologi (SDU).

Interesseorganisationer

- Autisme- og Aspergerforeningen for Voksne
- Center for Autisme
- Fonden Samrådet
- Landsforeningen Autisme.

Uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen

- AspIT Rybners
- Campus Vejle (ASF-klasser på HHX)
- Høje Taastrup Gymnasium (ASF-klasser på STX)
- Paderup gymnasium (ASF-klasser på STX)
- ZBC (ASF-klasser på HTX).

Fokus for interviewene

De forskellige interviews blev gennemført med fokus på forskellige dele af undersøgelsesspørgsmålne, hvilket udfoldes herunder.

Interviews med fem forskere med særligt fokus på at indhente viden om:

- Hvilke forudsætninger unge med ASF har for at gennemføre en ungdomsuddannelse, med særligt fokus på erhvervsuddannelser
- Hvilke forhold, der på skole- og praktikdelen af en erhvervsuddannelse kan understøtte, at elever med ASF gennemfører uddannelsen.
- Hvilke brancher og efteruddannelser, der er særligt relevante for målgruppen.

Interviews med fire repræsentanter fra interesseorganisationer med særligt fokus på at indhente viden om:

- Omfanget af unge med ASF, der har en interesse for at gennemføre en erhvervsuddannelse
- Hvilke forudsætninger unge med ASF har for at gennemføre en ungdomsuddannelse, med særligt fokus på erhvervsuddannelser
- Hvilke forhold, der på skole- og praktikdelen af en erhvervsuddannelse kan understøtte, at elever med ASF gennemfører uddannelsen.

Interviews med fem repræsentanter fra uddannelsesinstitutioner med erfaring med uddannelse af målgruppen med særligt fokus på:

- Hvilke forudsætninger unge med ASF har for at gennemføre en ungdomsuddannelse, med særligt fokus på erhvervsuddannelser
- Hvilke forhold, der på skole- og praktikdelen af en erhvervsuddannelse kan understøtte, at elever med ASF gennemfører uddannelsen.
- Hvilke brancher og efteruddannelser, der er særligt relevante for målgruppen.

2.4.2 Litteraturgennemgang

EVA har med input fra ovenstående interviewpersoner inddraget relevant litteratur om unge med ASF i relation til uddannelse eller beskæftigelse. Litteraturen er inddraget med henblik på at indkredse relevant viden om, hvilke muligheder unge med ASF har for at gennemføre en ungdomsuddannelse og for at få et job efterfølgende, samt hvilke forhold der skal være til stede på en arbejdsplads for at understøtte, at personer med ASF kan fungere på denne.

I forbindelse med telefoninterviewene har EVA bedt informanterne henvise til undersøgelser, artikler eller lignende, som er relevante for analysens fokus. Desværre kunne de kun i meget begrænset omfang henvise til relevant litteratur, da ASF i et uddannelsesperspektiv er et relativt underbelyst emne i forskningen, der i langt højere grad beskæftiger sig med diagnosticering, risikofaktorer og tidlig indsats.

Analysens litteraturgennemgang baserer sig på fire relevante undersøgelser:

- Mette Kyung & Jens Christiansen (2008). *Integrering af normalt begavede med Autisme Spektrum Forstyrrelser på arbejdsmarkedet*. Center for Autisme.
- Meng-Chuan Lai, Michael V. Lombardo & Simon Baron-Cohen (2013). *Autism*, The Lancet.
- EVA (2010). *AspIT – Evaluering af en særligt tilrettelagt it-uddannelse for unge med Apergers syndrom*.
- EVA (2015). *Evaluering af visiteret hf (vhf) på Mariagerfjord Gymnasium*.

2.4.3 Analyseworkshop

Der er afholdt en analyseworkshop, hvor repræsentanter fra erhvervsskolernes tre lederforeninger og erhvervsskolerepræsentanter fra de fire hovedområder på erhvervsuddannelserne var inviteret til at deltage. Formålet med workshoppen var at kvalificere analysen af, hvilke erhvervsuddannelsesområder og brancher, som vil være særligt relevante for oprettelsen af ASF-klasser, samt for at få input til, hvordan organiseringen af eventuelle ASF-klasser kunne se ud på erhvervsuddannelserne.

I alt deltog syv repræsentanter fra fire forskellige erhvervsskoler på workshoppen. De deltagende erhvervsskoler har på forskellig vis erfaring med uddannelses tilbud målrettet specifikt unge med ASF, herunder ASF-klasser på gymnasiale uddannelser og AspIT. De deltagende skoler udbyder erhvervsuddannelser inden for henholdsvis det merkantile og tekniske område.

Ingen repræsentanter fra lederforeninger eller fra SOSU-uddannelser og jordbrugsuddannelser valgte at deltage på workshoppen. Danske SOSU-skoler forklarede, at deres branche ikke vil være relevant for målgruppen, og Danske Landbrugsskoler fortalte, at landbrugsskolerne har gode erfaringer med at integrere unge med ASF på uddannelserne og derfor ikke oplevede et behov for at deltage.

3 Målgruppens interesse og forudsætninger for at gennemføre en erhvervsuddannelse

Dette kapitel fokuserer på målgruppens interesse samt forudsætninger for at gennemføre en erhvervsuddannelse. Til sidst belyses, hvilke forhold der relevante at overveje i forbindelse med den konkrete udvælgelse af elever til ASF-klasser.

3.1 Målgruppens interesse for erhvervsuddannelserne

På tværs af interviewene med forskere, interesseorganisationer og uddannelsesinstitutioner med erfaring med at uddanne målgruppen gives der udtryk for en oplevelse af, at der blandt unge med ASF er en interesse for erhvervsuddannelser. Interviewpersonerne understreger dog, at der er tale om en målgruppe med ligeså alsidige interesser og fremtidsdrømme som øvrige unge. Personer med ASF tager allerede i dag forskellige former for uddannelser med mere eller mindre støtte. Det har dog ikke været muligt for nogen af de interviewede at estimere omfanget af unge med ASF, der vil have en interesse for at gennemføre en erhvervsuddannelse målrettet ASF.

Regner man med, at interessen for erhvervsuddannelser er den samme i målgruppen af unge med ASF som i den øvrige befolkning, kan der estimeres et forsigtigt bud på interessen for at gennemføre en erhvervsuddannelse målrettet ASF. Af en årgang på 65.000 børn vil ca. 900 få en ASF-diagnose (Socialstyrelsen, 2017). Hvis interessen for erhvervsuddannelser er omtrent den samme som for andre unge (hvor ca. en tredjedel søger en EUD inden for fem år efter afsluttet grundskole (UVM 2018)), vil der af en ungdomsårgang alt andet lige være i omegnen af 300 unge med ASF, som har interesse for en erhvervsuddannelse. Dette tal siger naturligvis ikke noget om, hvordan denne interesse vil fordele sig på tværs af de mange erhvervsuddannelses tilbud, der eksisterer. Yderligere tager dette estimat ikke højde for, at ikke alle unge med ASF vil have et tilstrækkeligt højt IQ- og sprogligt niveau til at kunne gennemføre en erhvervsuddannelse, mens andre vil være i stand til at gennemføre en erhvervsuddannelse på ordinære hold.

Ser man på ASF-klasser på gymnasiale uddannelser, er der sket en stigning i antallet af uddannelsesinstitutioner, der tilbyder dette. Da ordningen blev oprettet i 2006, blev otte uddannelsesinstitutioner godkendt til at udbyde uddannelsen, mens ordningen blev udvidet til, at yderligere to uddannelsesinstitutioner kunne udbyde uddannelsen i 2016. I 2019 udvides til, at yderligere to uddannelsesinstitutioner kan udbyde ASF-klasser på gymnasialt niveau. Dvs. at der fremadrettet vil være mulighed for, at op til 12 elever i 13 ASF-klasser, dvs. 156 elever årligt, kan påbegynde en gymnasial uddannelse i en ASF-klasse. Denne stigning i udbuddet af ASF-klasser på landets gymnasier kan indikere en interesse og et stigende behov for at tilbyde ungdomsuddannelse målrettet unge med ASF, selvom det naturligvis ikke giver nogen indikation om, hvorvidt interessen ville være tilsvarende, hvis der oprettes lignende tilbud på erhvervsuddannelserne.

3.2 Målgruppens forudsætninger for at gennemføre en erhvervsuddannelse

Unge med ASF har meget forskellige forudsætninger for at kunne gennemføre en erhvervsuddannelse, fordi der er meget stor forskel på, hvordan autismen påvirker den enkelte. Forskellene handler, ifølge både litteraturen på området, forskere, interesseorganisationer og uddannelsesinstitutioner med erfaring i at uddanne målgruppen, særligt om, i hvor høj grad den enkelte er i stand til at håndtere de forstyrrelser, som hænger sammen med deres diagnose. Eksempelvis kan sanseforstyrrelser for nogle håndteres, hvis de får den rette støtte, mens det for andre kan opleves som en fysisk smerte.

Dette afsnit har fokus på, hvordan forskellige karakteristika, der typisk manifesterer sig hos unge med ASF, påvirker målgruppens forudsætninger for at gennemføre en erhvervsuddannelse. På tværs af interviewene og litteraturen peges der på, at særligt følgende forhold har en betydning:

- IQ-niveau og håndtering af forstyrrelser samt eventuelle sidediagnoser har betydning for målgruppens forudsætninger for at gennemføre en erhvervsuddannelse.
- Målgruppen har typisk gode forudsætninger for at arbejde med konkret fagligt indhold i undervisningen.
- Praktiske og sociale udfordringer kan hæmme målgruppens muligheder for at gennemføre en erhvervsuddannelse.
- Dårlig uddannelseshistorik kan hæmme målgruppens muligheder for at gennemføre en erhvervsuddannelse.
- Sensoriske vanskeligheder kan påvirke målgruppens muligheder for at gennemføre en erhvervsuddannelse negativt.
- Erhvervsuddannelsernes praktikperioder kan formentlig både motivere og udfordre eleverne.

Disse forhold udfoldes i det følgende.

3.2.1 IQ-niveau og håndtering af forstyrrelser samt eventuelle sidediagnoser har betydning for målgruppens forudsætninger for at gennemføre en erhvervsuddannelse

IQ-niveauet hos unge med autisme er meget varierende, og både forskere og interesseorganisationer lægger vægt på, at de unge, der vil være i målgruppen for en erhvervsuddannelse, har en normal til høj IQ. Herudover har også elevernes sproglige niveau betydning for deres muligheder for at gennemføre en erhvervsuddannelse. Unge med ASF, der har et højt IQ- og sprogniveau, kan dog også have problemer i form af en udfordret selvforståelse, lavt selvværd eller depression, fordi de er meget bevidste om, at de er anderledes. Disse elever bruger typisk så meget energi på ikke at virke anderledes, at det kan have en negativ indflydelse på deres gennemførelsesmuligheder. Derfor har selv de mest velfungerende i gruppen behov for støtte.

Unge med ASF har vanskeligheder, der minder om hinanden, men de kan udmønte sig meget forskelligt. Ligesom det vil være forskelligt, i hvilket omfang de unge er i stand til at kompensere for deres vanskeligheder i hverdagen.

De unge i målgruppen, som har en eller flere sidediagnoser, kan have særligt store udfordringer ved at gennemføre en ungdomsuddannelse. Men sidediagnoserne kan ofte nemmere behandles end ASF, og det vil derfor i høj grad forbedre de unges chancer for gennemførelse, hvis de får behandling for eksempelvis den angst, ADHD eller depression, de kan have. Særligt forskerne påpeger dette.

3.2.2 Målgruppen har typisk gode forudsætninger for at arbejde med konkret fagligt indhold i undervisningen

Mange unge med ASF har gode forudsætninger for at arbejde med det konkrete faglige indhold i undervisningen på en ungdomsuddannelse. Interviewpersoner på tværs af forskerne, interesseorganisationerne og uddannelsesinstitutionerne med erfaring i at uddanne målgruppen påpeger deres evne til at arbejde koncentreret, selvstændigt, have øje for detaljer og lave få fejl. Det gælder især arbejdsprocesser inden for de unges særinteresser.

Sådanne forudsætninger er en stor fordel både i de mere teoretiske såvel som i de praktiske fag, som fx på de tekniske uddannelser, hvor det er vigtigt, at produkter laves korrekt og grundigt. Nogle af uddannelsesinstitutionerne beskriver målgruppen som mere fokuseret og engageret i undervisningen end ordinære elever. Herudover peger gymnasier med ASF-klasser på, at elever med ASF på de gymnasiale uddannelser oftest er velforberedte og følger med i undervisningen.

I fag, som ikke ligger inden for målgruppens interesseområde, kommer disse evner dog typisk mindre til udtryk. Uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen fortæller, at det ofte er de mere abstrakte fag, såsom dansk og samfundsfag, som udfordrer eleverne mest. I disse fag er det vigtigt at tydeliggøre meningen med undervisningen, og hvad fx dansk konkret kan bruges til, når man har en konkret faglig interesse inden for eksempelvis elektrikerfaget. Det kan derfor ses som en fordel for nogle elever i målgruppen, at der på erhvervsuddannelserne er nogle meget konkrete og praktiske fag med fokus på praktiske færdigheder. Særligt forskerne lægger vægt på dette. Herudover er der på erhvervsuddannelserne allerede et fokus på en helhedsorienteret undervisning, der kan være en fordel for målgruppen af unge med ASF, fordi det bliver tydeligt for dem, hvordan de kan bruge de forskellige fag i en konkret praksis.

De unge i målgruppen beskrives yderligere som pålidelige, grundige, troværdige og med en høj moral, hvilket gør dem til en attraktiv arbejdskraft i mange forskellige brancher. Litteraturgennemgangen viser, at målgruppen, når de indgår på en arbejdsplads, har en villighed til at løse de arbejdsopgaver, de bliver stillet, gør sig umage med opgaverne og er punktlige i forhold til afleveringen af opgaverne.

Nogle i målgruppen vil være udfordrede på det faglige indhold

En gennemgående pointe i interviewene er, at den sans for detaljer, som mange i målgruppen har, kan blive en udfordring for dem, fordi de kan komme til at hænge sig i detaljer, have svært ved at overskue et undervisningsforløb, strukturere deres tid og overholde deadlines. Det hænger i høj grad sammen med, at målgruppen ofte har svært ved at zoome ud og se uddannelsen som en helhed.

Nogle elever i målgruppen vil formentlig også være udfordrede i forhold til dele af det faglige indhold i undervisningen. Det kan særligt komme til udtryk, når eleven skal overføre viden fra teori til praksis eller viden fra én kontekst til en anden. Det nævner en interesseorganisation, der også gennemfører særligt tilrettelagt uddannelse for unge med ASF. Denne udfordring kan påvirke elevernes forudsætninger for at gennemføre en erhvervsuddannelse, hvor man i høj grad arbejder med

at overføre teori og praksis i fx et værksted på skolen til konkret praksis i et værksted på en virksomhed.

Til eksamen bliver unge med ASF ofte udfordret, fordi de fortaber sig i detaljer og glemmer at holde øje med tiden. Nogen elever har nogle bestemte handle-mønstre, de skal igennem, før de kan gå i gang med en opgave.

3.2.3 Praktiske og sociale udfordringer kan hæmme målgruppens muligheder for at gennemføre en erhvervsuddannelse

Selvom elever med ASF ofte har gode faglige forudsætninger for at tage en erhvervsuddannelse, er det vigtigt at være opmærksom på, at det især er ”alt det rundt om det faglige”, som kan udfordre eleverne. Det peger særligt forskere og interesseorganisationer på i interviewene, ligesom det fremgår af litteraturen. Det pointeres, at eleverne typisk vil være udfordrede af praktiske såvel som sociale og kommunikative udfordringer, som de vil støde på i en uddannelseskontekst.

Målgruppens deltagelse i læringsfællesskaber kan hæmmes af praktiske udfordringer

På tværs af de gennemførte interviews peges der på, at mange praktiske forhold i hverdagen kan udfordre målgruppens forudsætninger for at tage en erhvervsuddannelse. Det gælder alt fra at stå op om morgenen til at holde styr på indkøb og at få betalt sin husleje. De praktiske udfordringer er større, hvis eleven bor for sig selv og dermed selv har et større ansvar for at holde styr på hverdagens praktiske gøremål.

I en stabil hverdag går det for det meste godt for unge med ASF at gå på en uddannelse, men uforudsete hændelser, såsom en forsinket bus, kan betyde, at de ikke kan overskue mere den dag. Rutiner og forudsigelighed hjælper dem til at klare hverdagen.

Målgruppens deltagelse i læringsfællesskaber kan hæmmes af sociale udfordringer

Sociale relationer og kommunikation er en af de helt store udfordringer for målgruppen og har derfor også indflydelse på deres forudsætninger for at gennemføre en erhvervsuddannelse såvel som andre uddannelser. Forskere med viden om målgruppen og litteraturen peger på, at nogle af de sociale udfordringer bunder i, at målgruppen modnes senere end andre unge.

I en uddannelseskontekst vil der typisk være nogle sociale forventninger og uskrevede regler fra både undervisere og andre elever, hvilket kan være stressende for elever med ASF. Når stressniveauet øges, bliver de autistiske træk hos eleverne tydeligere. Sociale nederlag, som fx manglen på venner, mange misforståelser el.lign., kan betyde, at nogle elever dropper ud af deres uddannelse.

Kommunikative vanskeligheder hænger i høj grad sammen med de sociale udfordringer, påpeger særligt forskerne. Unge med ASF kan have svært ved at gøre sig forstået og forstå andre, blandt andet fordi de forstår det, der bliver sagt, meget bogstaveligt, og det kan let skabe misforståelser i en undervisningssituation både mellem elev og lærer og mellem eleverne. Unge i målgruppen kan have svært ved at afkode sociale forventninger til dem, hvis disse ikke kommunikerer klart og tydeligt. Yderligere har deres evne til at arbejde individuelt og fokuseret med en opgave den bagside, at elever i målgruppen ofte har svært ved at håndtere gruppearbejde i undervisningen.

3.2.4 Dårlig uddannelseshistorik kan hæmme målgruppens muligheder for at gennemføre en erhvervsuddannelse

Mange unge med ASF har haft en svær folkeskoletid, fordi de har følt sig anderledes og har oplevet at blive holdt uden for det sociale fællesskab. På tværs af interviewene peges der på, at elevernes uddannelseshistorik kan have stor betydning for deres trivsel og deres forudsætninger for at gennemføre en ungdomsuddannelse.

Det gælder særligt de unge, der er blevet sent diagnosticeret med ASF, og som har oplevet en folkeskoletid præget af misforståelser, mobning og følelsen af at være anderledes uden at vide hvorfor. Disse unge har først sent i deres liv fået den rette støtte, og de svigt og nederlag, nogle har oplevet i folkeskolen, præger dem fortsat i en ungdomsuddannelseskontekst og kan hæmme deres muligheder for at gennemføre en ungdomsuddannelse. Derfor er det vigtigt med en overlevering fra tidligere skole, for at den nye skole ved, hvad den unge kommer fra, og hvilken støtte vedkommende har behov for.

3.2.5 Sensoriske vanskeligheder kan påvirke målgruppens muligheder for at gennemføre en erhvervsuddannelse negativt

Unge med ASF har ofte svært ved at håndtere forskellige typer af sanseindtryk såsom lyd og lys. Der vil ofte være en høj grad af støj og andre sensoriske påvirkninger på erhvervsskolerne, fx i værkstederne og køkkenerne på tekniske skoler, og i særdeleshed på mange typer af praktiksteder. Det gælder fx støj fra mange mennesker, fra maskiner, skarp belysning fra lysstofrør osv.

Sensoriske udfordringer kan være svære at imødekomme alle steder, fordi støj m.m. er iboende i mange erhvervsuddannelsesfag og -brancher. Af disse årsager kan det være en stor udfordring at komme i praktik, hvis forholdene på praktikstedet gør, at de ikke kan rumme elevens udfordringer og behov, eller hvis praktikstedet ikke vil prioritere at bruge nogle ressourcer på at støtte eleven.

3.2.6 Erhvervsuddannelsernes praktikperioder kan formentlig både motivere og udfordre eleverne

Praktikperioderne på erhvervsuddannelserne kan motivere eleverne ved at give dem mulighed for at arbejde konkret med nogle arbejdsopgaver, som de er blevet introduceret for på skolen. Det peger særligt uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen og erhvervsuddannelser på. I praktikken får de mulighed for at afprøve, om den profession, de er ved at uddanne sig indenfor, er noget for dem.

Praktikperioderne kan dog også være udfordrende for unge i målgruppen, fordi det ændrer deres hverdag radikalt med nye personer omkring dem, nye steder, lys og lyd at forholde sig til og dermed nye sociale og sensoriske udfordringer. Målgruppen kan yderligere have svært ved at udtrykke egne behov eller utilfredshed. Det kan give udfordringer på en arbejdsplads, hvor tingene ofte går hurtigt, og eleven kan have svært ved at få sagt til eller fra over for arbejdsopgaver eller sociale udfordringer.

3.3 Visitation af elever til ASF-klasser

Et tilbud om at gå i en ASF-klasse på en erhvervsuddannelse vil ikke være relevant for alle unge med ASF, der ønsker at tage en erhvervsuddannelse. Særligt uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen og litteraturen på området lægger stor vægt på, at tilbuddet skal ramme en

gruppe af unge, der vil have svært ved at gennemføre en erhvervsuddannelse på ordinære hold, men som samtidig har forudsætninger for at gennemføre en erhvervsuddannelse målrettet ASF.

Den enkeltes udfordringer og styrker er afgørende for, om det vil være tilstrækkeligt at blive integreret på et ordinært hold, eventuelt suppleret af anden støtte, eller om en ASF-klasse vil være det rigtige valg. Uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen peger på, at det for nogle unge med ASF vil være tilstrækkeligt at modtage specialpædagogisk støtte og ellers gennemføre uddannelsen på ordinære vilkår.

Visitation af elever til en ASF-klasse vil derfor kræve en form for screening og udvælgelsesproces, som kan identificere, hvilke unge der kan tilbydes plads i en ASF-klasse, og hvilke unge der kan nøjes med at få SPS på ordinære hold, eller som er for udfordrede til at gå på en erhvervsuddannelse. Inspiration til denne proces kan findes på de skoler, der i dag tilbyder ASF-klasser på gymnasiale uddannelser. Nogle skoler har fx et tæt samarbejde med Ungdommens Uddannelsesvejledning, der kan informere unge med ASF om muligheden for at tage en gymnasial uddannelse i en ASF-klasse, og som også kan hjælpe skolerne med at vurdere hver enkelt elev. Derudover har skolerne ofte samtaler med hver af ansøgerne til ASF-klassen. En udvælgelsesproces kan sikre, at de elever, der starter i en ASF-klasse, har de bedst mulige forudsætninger for at gennemføre uddannelsen. Samtidig kan processen sikre, at det kun er elever med et reelt behov for at gå på en uddannelse målrettet unge med ASF, der bliver tilbudt en plads i en ASF-klasse.

Der kan være en tendens blandt nogle af de velfungerende unge med ASF til, at de meget gerne vil være ligesom andre unge og derfor vil foretrække at gå på ordinære hold, men nogle af de unge må i løbet af uddannelsen indse, at de ikke har ressourcerne til at gennemføre på ordinære vilkår. I sådanne tilfælde vil det være hensigtsmæssigt at kunne tilbyde dem at flytte over i en ASF-klasse resten af deres uddannelsesetid.

På AspIT skal ansøgerne først igennem en visitation, der består af en samtale mellem pædagogiske konsulenter, eleven, forældrene og sagsbehandlere eller UU-vejledere, og dernæst, hvis alle har interesse for at fortsætte, et seks ugers afklaringsforløb. Her vurderer fagpersonerne den enkelte ansøgers potentiale og lyst til at gennemføre uddannelsen og udvikle kompetencer og erhvervs-evne inden for IT-området⁴.

På de gymnasiale uddannelser, der tilbyder ASF-klasser, er der mulighed for at få dispensation for optagelseskravene, hvis en elev fx ikke har bestået en af de obligatoriske eksaminer. En lignende dispensationsmulighed vil være relevant på erhvervsuddannelserne for at give flere elever mulighed for at få en konkret vurdering af deres faglige forudsætninger i forbindelse med en screening til en ASF-klasse. Med de nuværende regler for optagelse på erhvervsuddannelserne skal alle ansøgere, der ikke opfylder adgangskravene, til en centralt stillet optagelsesprøve og en samtale på erhvervsskolen. I denne forbindelse kan man have et særligt fokus på at vurdere forudsætningerne hos elever med ASF. I den forbindelse kan skolen vurdere, om det vil være gavnligt, at en lærer fra elevens grundskole bidrager til at vurdere, om en elev med ASF vil have tilstrækkelige forudsætninger for at følge med i undervisningen på erhvervsuddannelsen. En pointe i den afholdte workshop med uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen var dog, at det er vigtigt at sikre, at elevernes faglige niveau er tilstrækkeligt højt til, at de vil kunne gennemføre en erhvervsuddannelse i en ASF-klasse, for derved at forsøge at undgå, at unge med ASF, der ofte har en svær uddannelseshistorik bag sig, oplever yderligere nederlag i forhold til deres uddannelse.

---

4 <http://www.aspit.dk/uddannelsen>

4 Støtteforanstaltninger på erhvervsuddannelserne

Dette kapitel har fokus på forslag til støtteforanstaltninger i henholdsvis skole- og praktikperioder, der kan understøtte unge med ASF i at gennemføre en erhvervsuddannelse. Det gælder støtteforanstaltninger med hensyn til både erhvervsuddannelsernes struktur og indhold. Forslagene bygger på litteraturgennemgangen, interviews med forskere med viden om målgruppen, interesseorganisationer og uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen samt på input fra workshoppen med uddannelsesinstitutioner med kendskab til målgruppen og erhvervsuddannelser.

4.1 Opbygningen af erhvervsuddannelserne tilpasset målgruppens behov

Selve strukturen i en ordinær erhvervsuddannelse vil være væsentlig at have fokus på for at understøtte målgruppen af unge med ASF i at gennemføre en erhvervsuddannelse. Det peger både litteraturen, forskere, interesseorganisationer og uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen på.

Der peges særligt på følgende som betydningsfulde forhold og støtteforanstaltninger med hensyn til uddannelsens struktur:

- Færre skift og længere sammenhængende perioder på uddannelsen
- Tydelige og velforberedte overgange på uddannelsen
- Mulighed for øget fleksibilitet i uddannelsen.

Disse forhold vil blive udfoldet herunder.

4.1.1 Færre skift og længere sammenhængende perioder på uddannelsen

Skift på uddannelsen, hvor eleverne skal indgå i nye fysiske og sociale rammer, kræver meget energi for personer med ASF, der typisk trives bedst i en rutinepræget hverdag med så få overraskelser som muligt. Det peger litteraturen, interesseorganisationer, forskere og uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen på og fremhæver, at det vil være en fordel for unge med ASF, at der er så få skift som muligt på deres uddannelse.

Et samlet grundforløb

På tværs af interviewene og på workshoppen med uddannelsesinstitutioner med kendskab til målgruppen og erhvervsuddannelser foreslås eksempelvis, at GF1 og GF2 samles til ét forløb for eleverne i en ASF-klasse på en erhvervsuddannelse, så de ikke skal modtage undervisning med forskellige elever i grundforløbets to dele. En sammenlægning af GF1 og GF2 ville give målgruppen

mindre valgfrihed end elever på en erhvervsuddannelse under ordinære forhold, men ville til gengæld give eleverne en mere rolig start på uddannelsen. En lignende struktur er valgt for de eksisterende ASF-klasser på STX, hvor elever ikke skifter klasse efter grundforløbet for at imødekomme denne udfordring. Uddannelsesinstitutioner med kendskab til målgruppen og erhvervsuddannelser påpeger dog, at det vil kræve en lempelse af optagelseskravene til GF1 for målgruppen af elever med ASF, hvis man gerne vil samle GF1 og GF for samtlige elever i målgruppen. Derudover foreslår de nogle bredere rammer for indholdet på dette samlede grundforløb, således at der fx er et særligt fokus på at gøre elever klar til praktik ved at fokusere på kommunikation og præsentation af sig selv, ligesom der kunne være ekstra fokus på at give eleverne mulighed for kort at snuse til praktikken allerede tidligt i uddannelsesforløbet.

Længere sammenhængende perioder

Herudover peges der i interviewene på, at det vil være en fordel for målgruppen, hvis både skole- og praktikperioder tilrettelægges, så der er tale om relativt lange sammenhængende forløb med så få skift som muligt. Behovet for længere sammenhængende perioder betyder, at det vil være hensigtsmæssigt for målgruppen med ordinære praktikaftaler frem for kortere delaftaler med flere skift, samt at nogle skoleperioder samles til længere forløb.

4.1.2 Tydelige og velforberedte overgange på uddannelsen

For unge med ASF er det betydningsfuldt, at hverdagen er forudsigelig, og at det er tydeligt, hvad der forventes af dem. Derfor påpeges det, på tværs af litteraturen og interviews med forskere, interesseorganisationer og uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen, at det er vigtigt for elevernes overskud og trivsel, at de skift og overgange, der uundgåeligt vil være på en erhvervsuddannelse, er tydelige for eleverne, og at eleverne er velforberedte og modtager støtte i forbindelse med disse overgange i uddannelsen.

En tidligere opstart på uddannelsen

Nogle elever med ASF vil have behov for en roligere opstart på en erhvervsuddannelse sammenlignet med elever på ordinære vilkår. En interesseorganisation peger på, at man kan tilbyde eleverne at møde op på skolen fx tre uger før skolestart for at give dem mulighed for at se uddannelsesinstitutionen, møde undervisere og elever, se undervisningsmateriale og i det hele taget få et klart billede af, hvad de skal i gang med. Det kan forbedre deres mulighed for at gennemføre uddannelsen.

Velforberedte overgange i uddannelsen

På tværs af de forskellige interviewpersoner peges der på, at det særligt i forbindelse med overgange mellem skole- og praktikperioder er vigtigt, at eleverne forberedes og modtager støtte. Det handler i høj grad om at forberede eleven på at indgå på en arbejdsplads i en praktikperiode, men det handler også om, at man på skolen er klar til at modtage eleverne, når de kommer tilbage fra en praktikperiode, og tydeliggøre for eleverne, hvad der skal ske i skoleperioden og hvorfor.

Forberedelsen forud for en praktikperiode kan ske i skoleperioden, hvor underviserne kan tale om praktikperioderne, præsentere eleverne for praktikmål, forventninger og muligheder. Herudover fremhæves det i flere interviews som en fordel for unge med ASF at besøge praktikstedet forud for praktikken opstart samt at give eleverne mulighed for at se stedet og møde kolleger og på den måde få et konkret billede af praktikstedet. Derudover kan det være en fordel, hvis eleverne kan afprøve nogle af de opgaver, de skal udføre i praktikken, og fx stå på værkstedet, men uden at der er kunder og deadlines at forholde sig til. Elever med ASF kan føle et stort præstationspres, men hvis de får en periode til at afprøve arbejdsopgaverne, kan det give dem en ro til at komme godt

ind i arbejdet. En del af forberedelsen vil desuden være at øve sig på at finde vej og tage offentlig transport til det kommende praktiksted.

4.1.3 Mulighed for øget fleksibilitet i uddannelsen

Da målgruppen af unge med ASF ofte bruger meget energi på at forholde sig til sociale og sensoriske indtryk, som der uundgåeligt er mange af gennem et uddannelsesforløb på en erhvervsuddannelse, peger særligt interesseorganisationer og forskere på, at det vil være en fordel med en øget fleksibilitet i uddannelsen for elever med ASF.

Mulighed for en kortere uge

Behovet for fleksibilitet handler særligt om muligheden for at bruge længere tid på en erhvervsuddannelse end elever på ordinære vilkår. Behovet skyldes, at målgruppen af unge med ASF bruger meget energi på at gå i skole, være sociale og forstå det sociale. Derfor kan der for nogle elever være behov for en kortere uge på fx 20-25 timer både i skole- og praktikperioder for at have tilstrækkelig tid til at regenerere. En mulighed kunne være at forlænge uddannelsen med fx et år. Uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen og erhvervsuddannelser peger på en anden mulighed, hvor man forlænger skoleåret ind i ferier, fx sommerferien. Målgruppen kan alligevel have svært ved at håndtere ferier, fordi de afbryder hverdagens faste rutiner.

4.2 Støtteforanstaltninger i skoleperioder

Tilrettelæggelsen af både undervisningen og skoleperioderne som helhed har stor betydning for, hvor godt elever med ASF trives på en uddannelse. Det fremgår på tværs af interviews med repræsentanter fra uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen, forskere samt interesseorganisationer.

Der peges særligt på følgende forhold og forslag til støtteforanstaltninger i tilrettelæggelsen af skoleperioder i ASF-klasser på erhvervsuddannelser:

- En tydelig struktur i undervisningen
- Undervisningsindhold tilpasset målgruppens behov
- Støtte i eksamenssituationer
- Fysiske rammer tilpasset målgruppen
- Undervisere med indsigt i ASF og de enkelte elever
- Særlige støttepersoner, der hjælper både fagligt, socialt og personligt.

Disse forhold vil blive udfoldet herunder.

4.2.1 En tydelig struktur i undervisningen

Struktur og genkendelighed er helt centrale elementer, der understøtter, at elever med ASF trives på en uddannelse. Det handler særligt om: 1) elevens oplevelse af trykthed på uddannelsesinstitutionen, 2) at der er fælles struktur for undervisningen, 3) at underviseren er tydelig i sin kommunikation og styring af undervisningen, og 4) at eleverne er samlet på ét hold, hvor de kender hinanden.

Tydelighed skaber tryghed

For det første er det væsentligt at understøtte, at elever i en ASF-klasse er trygge på en uddannelsesinstitution og fx ikke har svært ved at finde rundt på skolen. På nogle uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen arbejder man med at lave manualer med praktiske informationer til målgruppen om, hvordan man begår sig på uddannelsesstedet.

En tydelig struktur for den enkelte undervisningsgang

For det andet har målgruppen af unge med ASF et særligt behov for en tydelig struktur og forudsigelighed i den enkelte undervisningssituation. Dette understøttes fx ved, at de enkelte undervisningsgange følger samme struktur uanset hvilken lærer, der underviser, og ved, at undervisningen indledes med en præsentation af planen for – og formålet med – undervisningen. Ved gennemgangen skal det være helt tydeligt, hvis noget er anderledes ved dagens undervisning sammenlignet med en typisk undervisningsgang. Det er også en fordel, hvis der er en tydelig struktur på, hvordan en uge og et undervisningsforløb ser ud.

På den afholdte workshop med uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen og erhvervsuddannelser peges der på, at det kan være svært at opnå samme forudsigelighed i en erhvervsuddannelseskontekst, som det fx er muligt i en gymnasiekontekst, hvor undervisningssituationer i højere grad ligner hinanden. På en erhvervsuddannelse vil det være nødvendigt at skelne mellem struktur på teoretisk undervisning i et klasselokale og struktur på praksisbaseret undervisning, fx i et værksted, da disse to kontekster er meget forskellige.

Forudsigeligheden kan desuden understøttes ved, at det er de samme undervisere, der underviser en ASF-klasse. Et gymnasium med erfaring med ASF-klasser peger i den forbindelse på, at det kan være en fordel at have to kendte undervisere tilknyttet holdet i hvert fag, så man ikke er så sårbar for ændringer i forbindelse med fx sygdom.

Tydelig kommunikation i undervisningen

For det tredje peger interviewpersonerne på, at unge med ASF har behov for, at underviserne er tydelige – både i deres kommunikation og styring af den konkrete undervisning. Det handler særligt om, at underviseren skal være konkret og kortfattet i sin kommunikation af opgaver til eleverne. Underviserne kan have fokus på at gøre brug af modeller og skabeloner, da målgruppen typisk er relativt konkret tænkende og udfordres ved abstrakt kommunikation og opgaver, der kræver stor forestillingsevne. Det skal desuden være tydeligt, hvilke forventninger der er til eleverne, og fx skal underviseren være tydelig omkring, hvornår der tales direkte til den enkelte elev, og hvornår der forventes et svar.

Herudover kan det være en fordel for målgruppen med en meget lærerstyret undervisning, hvor det er tydeligt, hvad eleverne skal. På nogle af de interviewede uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen peges der særligt på, at underviseren spiller en vigtig rolle i forhold til at facilitere gruppearbejde og diskussioner i klassen.

Ingen skift mellem forskellige hold

For det fjerde vil det være en stor støtte for unge med ASF at være samlet på ét hold i så stor en del af undervisningen, som det lader sig gøre. Netop fordi struktur er centralt for målgruppen, fremhæver gymnasier med ASF-klasser valgfag som særligt vanskelige. Det skyldes både, at eleverne skal indgå på hold med elever, de ikke kender, og at undervisningen varetages af en underviser, der ikke nødvendigvis har kendskab til ASF og ikke nødvendigvis strukturerer undervisningen på en genkendelig og overskuelig måde. Det kan betyde, at eleverne har et større behov for læreropmærksomhed og hjælp til fx at komme i gang med stillede opgaver og at indgå i gruppearbejde. Derfor kan man overveje at lade eleverne i en ASF-klasse på en erhvervsuddannelse følges ad i alle fag og ikke give dem mulighed for at tage valgfag.

4.2.2 Undervisningsindhold tilpasset målgruppens behov

Selve undervisningens indhold kan med fordel tilpasses målgruppen af elever med ASF for at styrke elevernes udbytte af undervisningen. Det påpeger både interesseorganisationer og uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen.

Det handler særligt om 1) fleksibilitet og differentiering i undervisningen, 2) støtte i forhold til at overføre principper fra en kontekst til en anden samt 3) støtte til håndtering af sociale situationer.

Fleksibilitet og differentiering i undervisningen fremhæves særligt af uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen som væsentlige elementer. Det handler blandt andet om at sikre en vis fleksibilitet for målgruppen i forhold til tidspunkt for afleveringer og i forhold til fravær, da unge med ASF kan have flere sygedage end øvrige unge. Herudover handler det om, at det kan være en idé at differentiere undervisningen, da eleverne kan have både meget forskellige faglige niveauer og forskellige tilgange til læring. En uddannelsesinstitution med erfaring med målgruppen giver fx mulighed for, at elever kan få tilsendt instruktionsvideo, efter underviseren har introduceret holdet til en opgave, så det er muligt at få gentaget opgaven efter behov.

For det andet kan det være en fordel, at der i undervisningen fokuseres på at støtte eleverne i at overføre principper – både fra teori til praksis og fra én kontekst til en anden. Det påpeger en informant fra en interesseorganisation. Det skyldes, at målgruppen typisk vil have svært ved at overføre teori og praksis mellem forskellige kontekster. Det kan derfor være nyttigt fx at træne elementer af det samme på forskellige måder, forskellige steder og med forskellige værktøjer. Disse principper er væsentlige at understøtte i både skole- og praktikperioder.

For det tredje kan det være hensigtsmæssigt, at undervisningen fokuserer på, hvordan eleverne kan håndtere forskellige sociale situationer. Det kan handle om at give eleverne nogle redskaber til sociale situationer og kan fx handle om, hvordan man gebærder sig på en arbejdsplads, forventninger til personlig hygiejne, eller hvordan forskellige typer adfærd kan blive opfattet af andre. Der kan fx være ”social træning” på skemaet, hvor eleverne træner i at handle i konkrete sociale situationer. Det påpeger en af forskerne.

4.2.3 Støtte i eksamenssituationer

Målgruppen af elever med ASF kan have et særligt behov for støtte i eksamenssituationer. Det påpeger særligt interesseorganisationer og uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen. Behovet for særlig støtte handler om, at struktur og genkendelighed betyder meget for målgruppen, og at sensoriske forstyrrelser kan påvirke, hvordan elever med ASF præsterer. Undersøgelsens interviewpersoner har kun haft et begrænset kendskab til de praktisk orienterede eksamensformer, der gør sig gældende ved fx grundforløbsprøven og svendepøven på en del erhvervsuddannelser. Derfor er nedenstående forslag til støtteforanstaltninger primært orienteret mod eksamen i teoretiske fag.

Interesseorganisationer og uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen peger på følgende støtteformer til eksamen:

- Mulighed for at side i enerum til skriftlige eksamener og derved undgå forstyrrelser
- Mulighed for ekstra tid til skriftlige eksamener, så der er tid til at finde sig til rette
- Mulighed for at se lokalet til mundtlige eksamener dagen i forvejen og tale igennem, hvad eksamenssituationen går ud på, og evt. mulighed for at træne eksamen

- Mulighed for ekstra tid til mundtlige eksamener, så der er tid til at tale færdigt og ikke blive afbrudt.

4.2.4 Fysiske rammer tilpasset målgruppen

De fysiske rammer på uddannelsesinstitutionen og de konkrete lokaler, hvor elever med ASF modtager undervisning, har betydning for elevernes mulighed for at fokusere på undervisningen. På tværs af interviewene og den gennemgåede litteratur peges der på, at fysiske rammer indrettet på en hensigtsmæssig måde frigiver noget energi hos eleverne, der så bedre vil kunne overskue andre udfordringer.

Der peges på en række tiltag, der kan understøtte et godt studiemiljø for elever med ASF. Det handler særligt om 1) holdstørrelse, 2) placeringen af undervisningslokalet, 3) indretningen af undervisningslokalet og 4) mulighed for at trække sig tilbage.

Holdstørrelse

For det første er holdstørrelsen betydningsfuld for elevernes mulighed for at deltage i undervisningen. Både interesseorganisationer og uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen peger på, at 12 elever i en ASF-klasse er et maksimum. Med max 12 elever i klassen har underviseren gode forudsætninger for at få øje på den enkelte elevs behov i løbet af undervisningen og skoledagen og får mulighed for at skabe en tæt relation til den enkelte elev.

Placering af undervisningslokalet

For det andet er selve placeringen af undervisningslokalet betydningsfuld. Det handler særligt om at skærme eleverne og give dem rolige omgivelser ved fx at placere det faste undervisningslokale fjernt fra skolens hovedindgang og sikre, at eleverne kan benytte mindre udgange fra skolen og derved vælge andre elever fra. Dette har eksisterende uddannelsesinstitutioner med ASF-klasser gode erfaringer med, fremgår det af interviewene og workshoppen.

Indretning af undervisningslokalet

For det tredje har selve indretningen af de lokaler, hvor undervisningen foregår, betydning for, hvordan unge med ASF trives. Det handler fx om, at det kan være en fordel for eleverne at blive undervist i relativt få forskellige undervisningslokaler eller værksteder, at der er mulighed for faste pladser, god plads mellem eleverne og fx et personligt skab med lås til personlige ejendele.

I interviewene med interesseorganisationer, forskere og uddannelsesinstitutioner med kendskab til målgruppen lægges der desuden vægt på, at elever med ASF i varierende omfang forstyrres af sensoriske indtryk i undervisningen fra fx lys og lyd. For nogle elever vil det være tilstrækkeligt, at der er mulighed for at bruge kasket eller høreværn efter behov, mens andre elever vil have brug for større afskærmning fra sensoriske indtryk. Der er fx erfaringer fra andre uddannelsesinstitutioner med at opstille skærme omkring elevernes borde, sikre en god belysning ved fx at undgå lysstofrør, og forbedre akustikken og på andre måde forsøge at mindske støj i et undervisningslokalet.

Mulighed for at kunne trække sig tilbage

For det fjerde vil unge med ASF i varierende grad have behov for at kunne trække sig tilbage og få ro i løbet af dagen, når de oplever at blive overstimuleret af sanseindtryk. Fx er der på nogle uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen tilknyttet et hvilerum til eleverne i ASF-klasser, som de kan bruge efter behov, ligesom man på et gymnasium med ASF-klasser har gode erfaringer med at opstille en sofagrube med skærme bagerst i selve undervisningslokalet, som giver eleverne mulighed for at trække sig tilbage, men stadig følge undervisningen.

4.2.5 Undervisere med indsigt i ASF og de enkelte elever

Det er afgørende, at undervisere af unge med ASF klædes på til opgaven og har de rette kompetencer til dette. Det fremgår på tværs af interviews med repræsentanter fra uddannelsesstilbud for målgruppen, forskere og interesseorganisationer.

At blive klædt på til at arbejde med unge med ASF handler særligt om, at en underviser har: 1) bred indsigt i Autisme Spektrum Forstyrrelser, 2) indsigt i den enkelte elevs udfordringer og ressourcer og 3) mulighed for at sparre med kolleger.

Bred indsigt i Autisme Spektrum Forstyrrelser

For det første er det vigtigt, at den enkelte underviser har eller får bred indsigt i ASF samt i, hvordan man arbejder med målgruppen. Flere uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen beskriver at have benyttet sig af kurser om unge med ASF og deres udfordringer samt kurser om, hvordan man bedst understøtter de unge i undervisningen, som fx udbydes af autismecentre. Der er desuden en uddannelsesinstitution, hvor underviserne i ASF-klasser kan trække på en ansat på skolen med specialpædagogiske kompetencer eller en tilknyttet psykolog med særligt kendskab til målgruppen.

Indsigt i den enkelte elevs udfordringer og ressourcer

For det andet er det vigtigt, at en underviser tilegner sig viden om den enkelte elev, og hvordan denne bedst understøttes i undervisningen. En forsker peger fx på, at undervisere kan opsøge overlevering fra en tidligere skole med henblik på at få indblik i elevens styrker, udfordringer og særlige støttebehov.

Mulighed for at sparre med kolleger

For det tredje kan det være en støtte for den enkelte underviser i en ASF-klasse, når medarbejdere i ASF-teamet har fora, hvor de kan sparre med hinanden. På nogle gymnasier med ASF-klasser mødes alle i ASF-teamet til et ugentligt møde med fokus på de enkelte elevers trivsel og støttebehov, ligesom man kan drøfte, hvordan udfordringer med elever kan håndteres. Det fremhæves desuden af uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen, at det fungerer bedst, hvis underviserne selv er motiverede for at arbejde med denne målgruppe.

4.2.6 Særlige støttepersoner, der hjælper eleverne både fagligt, socialt og personligt

Elever med ASF har desuden behov for særlige støttepersoner på uddannelsen, fremhæves det på tværs af interviewene med forskere, interesseorganisationer og uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen. Det handler både om at støtte eleverne med det rent faglige såvel som støtte socialt og personligt i det omfang, den enkelte elev har behov for det. Støtten kan både ydes af en mentor på uddannelsen, ligesom den unge kan støttes af egne forældre, hvilket udfoldes i det følgende.

Mentor på uddannelsen

Når der på tværs af interviewene peges på behovet for en mentor til målgruppen af elever med ASF, handler det om at have en person tilknyttet, der kan følge den enkelte elev gennem uddannelsen. Det kan være en mentor på skolen, men der er også eksempler på uddannelsesinstitutioner, hvor eleven har fået en kendt mentor fra kommunen tilkøbt under uddannelsen.

En af de uddannelsesinstitutioner, der har erfaring med målgruppen, fremhæver desuden, at det kan være en god ide, at mentor og elev i starten mødes med en fast frekvens. Det handler om, at

målgruppen kan have svært ved selv at bede om hjælp, og at en vis mødefrekvens understøtter, at der tidligt skabes tillid i relationen.

Der bliver peget på en række forskellige typer hjælp, som mentoren kan yde, herunder:

- Praktisk hjælp og forberedelse fx på skift i lokaler, undervisning osv.
- Hjælp til planlægning og strukturering af skolearbejde
- Hjælp til at forstå og tolke sociale sammenhænge
- Hjælp til, hvordan man begår sig på skolen, og forberedelse i forhold til at begå sig på arbejdsmarkedet
- Mulighed for, at eleverne kan dele sine bekymringer om private udfordringer.

Både interesseorganisationer og uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen peger på, at det er en fordel, hvis en mentor har erfaring med autisme og fx er specialpædagog med særlig erfaring med målgruppen. Herudover er der også uddannelsesinstitutioner, hvor mentor er en underviser i ASF-klassen, og hvor kendskabet til klassen og den enkelte elev prioriteres særligt højt.

På nogle institutioner beskrives det, at en mentorfunktion kan finansieres af SPS-midler eller i hvert fald bør samtænkes med den SPS-støtte, eleverne kan få til fx at strukturere deres tid og faglige arbejde uden for undervisningen.

Tæt forældresamarbejde

Uddannelsesinstitutioner bør desuden indgå et samarbejde med forældre til elever med ASF. Det fremhæves særligt af interesseorganisationer og uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen. Når forældrene fremhæves som en særlig ressource, hænger det sammen med, at forældre til elever med ASF typisk vil være vant til at hjælpe deres børn i hverdagen, og at eleverne typisk bor hjemme. For de elever, der bor i et botilbud, vil det tilsvarende være en fordel at have en kontaktperson der.

Forældre og uddannelsesinstitution kan fx have kontakt og samarbejde omkring følgende områder:

- Hvis en elev udebliver fra undervisningen eller har for højt fravær
- Hvordan der bedst støttes op om socialt samvær
- Fungere som ”tolk” mellem uddannelsesinstitution og elev, efter behov.

Flere uddannelsesinstitutioner fremhæver samarbejdet som væsentligt for at støtte eleverne, men peger samtidig på, at eleven skal give sit samtykke til, at uddannelsesinstitution og forældre kan drøfte forhold vedrørende eleven.

4.3 Støtteforanstaltninger i praktikperioder

Tilrettelæggelse af praktikperioder har betydning for, hvor godt elever i målgruppen vil kunne trives, når de er i praktikvirksomheden og i overgangene hertil, og i hvilket omfang de vil have energi til at kunne fokusere på arbejdet i praktikken. Det fremgår på tværs af interviews med uddannelsstilbud med kendskab til målgruppen, forskere, der beskæftiger sig med målgruppen, og interesseorganisationer.

Der peges særligt på følgende forhold og forslag til støtteforanstaltninger i praktikdelen af en erhvervsuddannelse målrettet elever med ASF:

- Understøttet match mellem elev og praktiksted
- Viden om ASF i praktikvirksomhederne
- Praktikstedet skal kunne rumme en elev med ASF
- Støtte fra mentor på skolen og kontaktperson på praktiksted
- Løbende kontakt og sparring mellem praktiksted og skole.

Disse forhold vil blive udfoldet herunder.

4.3.1 Understøttet match mellem elev og praktiksted

Det er afgørende, at man på en uddannelsesinstitution prioriterer at skabe et godt match mellem en elev med ASF og et praktiksted, og at man følger op på forløbet undervejs. Det påpeger særligt uddannelsesinstitutioner med kendskab til målgruppen og erhvervsuddannelser i den afholdte workshop.

Uddannelsesinstitutionen tager ansvar for at matche elever og virksomheder

En praktikkoordinator eller praktikansvarlig på uddannelsesinstitutionen kan drøfte mulighederne for praktik med oplæringsansvarlige fra forskellige virksomheder, inden eleven selv tager kontakt til en virksomhed, og via samtaler med eleven udvælge to til tre relevante praktiksteder, hvor eleven kan tage til samtale. Det vil dog forudsætte, at der er personer på uddannelsesinstitutionen, som har et stort netværk til virksomheder i lokalområdet samt kendskab til de opgaver, virksomhederne skal have løst, og til de enkelte elevers kompetencer. Uddannelsesinstitutioner med kendskab til målgruppen og erhvervsuddannelser peger på, at når der arbejdes på at skabe et godt match mellem eleven og virksomheden forud for praktiksamtalerne, kan det betyde en nemmere og bedre praktikperiode, ligesom det skåner eleverne for at skulle til en række af samtaler, hvilket er særligt energikrævende for målgruppen. Det gode match har afgørende betydning for at sikre både opnåelsen og fastholdelsen af praktikpladser til elever med ASF. Det viser erfaringer fra AspiT.

Mulighed for at starte som ungarbejder

En uddannelsesinstitution med erfaring med målgruppen fortæller, at de har gode erfaringer med at sammensætte virksomheder og en gruppe af elever med forskellige vanskeligheder og bruge en ansættelse som ungarbejder i virksomheden som en indslusning til praktikperioden. Skolen har kontakt til nogle større butikskæder og koordinerer, at elever i løbet af deres uddannelse kan blive ungarbejdere, og at der for både eleven og virksomheden er en forståelse af, at eleven gennem denne ansættelse også bliver klar til praktik i virksomheden. En lignende model kunne gavne unge med ASF i et målrettet tilbud på erhvervsuddannelserne, fordi de derved kunne få mulighed for at lære praktikstedet og medarbejderne at kende forud for praktikperioden.

Mulighed for skolepraktik

Yderligere foreslås det, særligt af uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen, at det kan overvejes at tilbyde skolepraktik til unge med ASF, fx som en del af deres praktikperiode. En veltilrettelagt skolepraktik for unge med ASF vil fx give mulighed for, at eleven kan afprøve nogle arbejdsopgaver i velkendte rammer på skolen, inden eleven skal begå sig på en arbejdsplads. Skolen kan også finde nogle virksomheder, der er villige til at modtage en elev i en kortere periode, så eleven får mulighed for at afprøve arbejdsopgaver, inden praktikperioden starter. Eksempelvis har

en uddannelsesinstitution, der udbyder AspIT, gode erfaringer med, at eleverne starter op i skolepraktik, hvor de efter aftale med et praktiksted starter med at udføre arbejdsopgaver for praktikstedet på selve skolen for gradvist at blive integreret på virksomheden.

Samtidig peger særligt uddannelsesinstitutioner med kendskab til målgruppen og erhvervsuddannelser på vigtigheden af at kunne differentiere mellem eleverne. For nogle elever med ASF vil det være en fordel at starte praktik i velkendte rammer på skolen, mens andre elever vil være klar til at komme ud på et praktiksted fra start.

4.3.2 Viden om ASF i praktikvirksomhederne

For at praktikstederne klædes bedst muligt på til at modtage en elev med ASF, er der behov for, at nogle medarbejdere på praktikstedet får en grundlæggende viden om Autisme Spektrum Forstyrrelser og indsigt i diagnosens betydning for en elevs hverdag på en arbejdsplads. Det lægger særligt forskerne vægt på i interviewene og foreslår, at eksempelvis arbejdsgiveren og den oplæringsansvarlige på stedet får en introduktion til, hvad ASF er, og hvor forskelligt elevernes vanskeligheder kan udmønte sig.

Praktikstedet skal kende til diagnosens betydning

Det er væsentligt at vide, at det er en diagnose, som ikke nødvendigvis er synlig, men at dette langt fra betyder, at eleven ikke har nogle udfordringer. Det er centralt for praktikstedet at vide, at de skal være præcise i deres kommunikation over for en elev med ASF for at undgå misforståelser, og at de kan hjælpe eleven ved at kommunikere mere direkte, give meget konkrete anvisninger og for så vidt muligt undgå indforstået kommunikation. Fx kan repræsentanter fra et praktiksted deltage i et kursus. En uddannelsesinstitution, der har erfaring med ASF-klasser, foreslår, at et sådant kursus kunne udbydes af den uddannelsesinstitution, eleven er tilknyttet. Nogle uddannelsesinstitutioner afholder desuden kurser for flere af praktikstedernes ansatte og oplæringsansvarlige, hvilket også skaber en mulighed for praktikstederne for at udveksle erfaringer og lære af hinanden. Et andet forslag er at udarbejde et informationsmateriale målrettet virksomheder og andre arbejdspladser om ASF, og hvad denne diagnose kan have af betydning for elevernes erhvervsevne. Der findes allerede et materiale, som nogle skoler bruger, der hedder *Den Skjulte Arbejdsstyrke: om mennesker med Aspergers syndrom på arbejdsmarkedet*.

En god opstart i en praktikperiode kan desuden understøttes af, at praktikstedet får overlevering om den enkelte elev af en kontaktperson fra skolen, der kan fortælle om den konkrete elevs egenskaber og udfordringer. Det fortæller en af interesseorganisationerne.

4.3.3 Praktikstedet skal kunne rumme en elev med ASF

For at understøtte en god praktikperiode for unge med ASF er der behov for, at praktikstedet er imødekommende og rummeligt. Både forskere og nogle af interesseorganisationerne lægger vægt på, at viljen til at modtage en anderledes elev og yde en ekstra indsats for at få praktikopholdet til at fungere godt kan betyde en stor forskel for eleven med ASF.

Samtidig fremhæves det på tværs af interviewene, at unge med ASF kan udgøre attraktive elever for virksomheder, da de under de rette arbejdsforhold typisk arbejder meget dedikeret og fokuseret med deres arbejdsopgaver. Dog kræver det en særlig opmærksomhed omkring opstarten og en høj grad af tolerance og tålmodighed fra både arbejdsgiver og medarbejdere. Herudover kræver det, for praktikperioder såvel som for skoleperioder, at både 1) tydelig kommunikation og 2) fysiske rammer er tilpasset målgruppen.

Tydelig kommunikation

Tydelig kommunikation fra praktikstedet omkring forventninger til den enkelte elev – fagligt og socialt – understøtter et godt praktikforløb. Det peger litteraturen og interviews med forskere, interesseorganisationer og uddannelsesinstitutioner på og understreger, at det er svært for unge med ASF selv at afkode, hvad der forventes i nye situationer.

Tydeliggørelsen af forventninger til elevens arbejdsopgaver kan lette praktikopholdet betydeligt og vil være et godt fundament, når eleven uundgåeligt støder på en særlig jargon eller socialitet med høj grad af indforståethed, som er udfordrende for elever med ASF. Det kan fx være regler, det forventes, at eleven overholder, aktiviteter eleven bør deltage i for at blive inkluderet i det kollegiale fællesskab, tydelig afklaring af, hvordan eleven melder fravær, og hvornår det er i orden at være fraværende. Det kan også dreje sig om, hvor eleven skal sidde og arbejde, eller aftaler om, at eleven ikke altid behøver at spise frokost med alle de andre, og om eleven må sidde med høretelefoner på for at få ro til at arbejde. Alle vigtige beskeder skal gives konkret og direkte til eleven, og generelt er overblik og forudsigelighed enormt vigtigt for målgruppen.

Tydelig kommunikation kan desuden være at give eleverne meget konkrete opgaver i starten af forløbet og med tiden skrue gradvist op for kompleksiteten. Hver gang unge i målgruppen befinder sig i en ny kontekst, skal de have hjælp på ny, da de som nævnt kan have svært ved at overføre praksis fra én kontekst til en anden. Når eleven er i anden praktikperiode, kan man derfor ikke regne med, at han/hun kender alle rutiner og arbejdsopgaver, selvom det minder om arbejdsopgaver fra en tidligere praktik.

Da tydelige forventninger er vigtige for målgruppen, kan et manualstyret arbejde, hvor der ikke er for mange ad hoc-opgaver, være mere overskueligt for elever i denne målgruppe end et arbejde, hvor der ikke er nedskrevne regler for, hvordan opgaverne skal løses. Manualer eller brugsanvisninger kan hjælpe eleven med opgavefunktioner, trin og vigtige huskelister. Fx kan der for elever på kontor være en manual for besvarelse af telefonopkald.

En forsker nævner som et godt eksempel en uddannelse af målgruppen, som Fakta har udviklet, hvor både kollegaer og arbejdsgiver er informeret om, hvad det vil sige at have autisme. Her undgår de i høj grad kommunikative misforståelser, fordi personalet omkring eleven med ASF har en viden om, hvad vedkommendes vanskeligheder indebærer, fx udfordringer ved at håndtere støj og befinde sig i et lokale med mange mennesker.

Fysiske rammer

De fysiske rammer og de konkrete lokaler eller værksteder, hvor elever med ASF opholder sig, har betydning for elevernes mulighed for at fokusere på arbejdet. Det kræver altid en individuel vurdering, da alle er forskellige. Med trygge fysiske rammer for arbejdet kan eleven i langt højere grad fungere godt på arbejdspladsen.

På nogle praktiksteder vil der være en del larm, fx på værksteder. Ligesom i skoleperioderne vil der også i praktikperioder i forskellig grad være behov for at støtte eleverne. Mens nogle vil have brug for at kunne trække sig tilbage fra et rum med meget larm, vil det for andre være tilstrækkeligt med eksempelvis støjreducerende høretelefoner. Nogle bliver meget forstyrrede af fx lyset fra lysstofrør og kan have brug for at arbejde med en kasket på for at undgå at få lyset direkte i øjnene. I alle tilfælde er det vigtigt at spørge eleverne selv, hvad de har brug for for at trives på en arbejdsplads med forskellige sensoriske forstyrrelser.

4.3.4 Støtte fra mentor på skolen og kontaktperson på praktiksted

Det er afgørende for elevernes trivsel i en ASF-klasse, at de støttes løbende på deres uddannelse, og dette behov gælder også i praktikken. På tværs af interviewene peges der på, at der særligt er behov for to slags støttepersoner i forbindelse med praktikperioder, nemlig 1) støtte fra en mentor fra skolen og 2) støtte fra en kontaktperson på praktikstedet.

Støtte fra mentor fra skolen

For det første peges interviewpersonerne på, at når elevens mentor fra skoleperioder følger eleven ind i praktikperioder, kan det bidrage til elevens trivsel på tværs af skole- og praktikperioder, fordi der er tale om en kendt støttegiver. Mentoren kan fx hjælpe eleven med at komme godt til rette på praktikstedet og følge eleven den første tid på praktikstedet. Mentoren kan støtte eleven i forhold til af afkode de sociale normer på arbejdspladsen, som fx hvor man sætter sig i kaffepausen, om man må sidde for sig selv og spise frokost, og mentoren kan hjælpe med at aftale nogle tidspunkter for, hvornår eleven skal møde, holde pause og holde fri.

Støtte fra kontaktperson på praktiksted

For det andet peges interviewene på, at der samtidig er behov for, at eleven tilknyttes en fast person på praktikstedet, der har rollen som oplæringsansvarlig for eleven. Denne person skal supplere mentorens rolle og bidrage til, at eleven føler sig tryk på praktikstedet og har mulighed for at henvende sig til en bestemt person, hvis der skulle opstå tvivl – fagligt såvel som socialt. Det vil være vigtigt at tydeliggøre over for eleven, at vedkommende altid er velkommen til at henvende sig til den oplæringsansvarlige med alle slags spørgsmål.

Det kan for eksempel være hjælp til at forstå uskrevne regler eller en særlig jargon på arbejdspladsen. Det kan desuden være et overblik over praktikstedet og medarbejdere, som kan give eleven en tryghed i forbindelse med opstart af en praktikperiode. Overblikket kan fx skabes ved at lave en lille bog eller et skema med en oversigt over, hvor arbejdspladsen ligger, et visuelt overblik over selve arbejdspladsen, en medarbejderoversigt og en dagsplan for arbejdsopgaver og for, hvornår man starter og slutter.

Den oplæringsansvarlige kan yderligere støtte eleven gennem praktikforløbet ved at fremvise arbejdspladsen for eleven og fortælle eller vise, hvordan man løser forskellige arbejdsopgaver. Den oplæringsansvarlige kan også støtte eleven ved at hjælpe ham/hende med at lægge en plan for hver uge, så det er tydeligt, hvad eleven skal lave.

4.3.5 Løbende kontakt og sparring mellem praktiksted og skole

Løbende kontakt og sparring mellem praktiksted og skole kan understøtte gode sammenhængende uddannelsesforløb for unge med ASF. Det peges der på på tværs af interviews med forskere, interesseorganisationer og uddannelsesinstitutioner. Det kan særligt være relevant at have løbende kontakt om: 1) målgruppen og ASF og 2) konkrete elever.

Løbende kontakt om målgruppen og ASF

For det første kan det være relevant, at praktiksteder og skoler løbende er i kontakt om at klæde praktikstederne på i forhold til viden om målgruppen. En uddannelsesinstitution med erfaring med målgruppen afholder fx årlige møder, hvor eleverne inviterer deres oplæringsansvarlige fra praktikstedet ind på skolen til en snak. Her kan man fx også udlevere materiale om autisme.

Hvis skolerne finder nogle praktikvirksomheder, der gerne vil samarbejde om at uddanne elever med ASF, kan det være en rigtig god idé at opretholde samarbejdet og vedvarende bruge de

samme praktiksteder. Det kræver mange ressourcer at finde og fastholde praktikpladser til eleverne, men det er en vigtig indsats, hvis man vil give målgruppen en god oplevelse med at komme i praktik. På nogle uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen har man god erfaring med, at underviserne også påtager sig en rolle som virksomhedskonsulenter, der varetager kontakten til praktikstederne. I rollen som virksomhedskonsulent har underviserne til opgave at kontakte nye virksomheder med henblik på oprettelse af praktiksteder og dertil at sørge for løbende kontakt både før, under og efter praktikperioden.

Løbende kontakt om konkrete elever

For det andet kan løbende sparring mellem praktiksted og skole om den enkelte elev bidrage til, at eleven støttes bedst muligt. Den løbende kontakt er yderligere central, da unge med ASF typisk ikke vil have fokus på at bevare relationer på tværs af skift, hvilket kan gøre overgange særligt udfordrende. Det lægger særligt uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen vægt på og påpeger, at det bør være tydeligt, hvem på skolen den oplæringsansvarlige kan kontakte, hvis der opstår tvivlsspørgsmål eller udfordringer angående eleven. Kontaktpersonen på skolen kan fx være en praktikkoordinator, som også kan hjælpe med retningslinjer for, hvordan eleven skal begå sig ift. eksempelvis sygemeldinger og andre praktiske udfordringer.

En af uddannelsesinstitutionerne med erfaring med målgruppen har fx gode erfaringer med at afholde jævnlige opfølgingsmøder mellem skolen og den oplæringsansvarlige fra praktikstedet for at følge op på, hvordan det går med eleven. I begyndelsen af praktikperioden kan det foregå jævnlige og med tiden fx hver tredje eller fjerde uge. En forsker påpeger, at det er vigtigt at have en fast monitorerings- og evalueringspraksis, hvor man fastsætter tidspunkt for evaluering og eventuelle justeringer.

5 Relevante brancher og erhvervsuddannelsesområder for unge med ASF

Der er en række forhold ved erhvervsuddannelser og brancher, som har betydning for, om personer med ASF vil kunne trives på disse. Det er en pointe på tværs af de forskellige interviews. Forhold, der kan understøtte personer med ASF, handler fx om genkendelige arbejdsopgaver, at relationsarbejde ikke er centralt for arbejdet, og at der er plads til fleksibilitet i arbejdet.

Uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen og erhvervsuddannelser har svært ved at pege på få, konkrete uddannelser, der egner sig til målgruppen af unge med ASF. Det handler derfor om at identificere uddannelser og brancher, hvor forhold, der understøtter personer med ASF, kan integreres, hvor personer med ASF kan udnytte deres styrker, og hvor det vil være realistisk, at de vil kunne finde beskæftigelse på en arbejdsplads efterfølgende.

5.1 Karakteristika ved erhvervsuddannelser og brancher af relevans for målgruppen

Hvordan en ung med ASF vil trives på en uddannelse eller en arbejdsplads, hænger i høj grad sammen med, i hvilket omfang det er muligt at tilpasse rammerne for arbejdet til målgruppens behov. Det peger forskere, interesseorganisationer og uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen og erhvervsuddannelser på i interviewene og på den afholdte workshop.

De peger på særligt to forhold, der kan understøtte, at unge med ASF trives på en uddannelse eller en arbejdsplads, nemlig 1) at der udføres genkendelige og afgrænsede arbejdsopgaver uden for meget borger- og kundekontakt, og 2) at der er mulighed for fleksible rammer i arbejdet.

5.1.1 Genkendelige og afgrænsede arbejdsopgaver uden ansvar for borger- eller kundekontakt

For det første peger interviewpersonerne som nævnt på, at personer med ASF trives bedst med en hverdag og arbejdsopgaver, der er genkendelige og afgrænsede. Det handler om, at dagene ligner hinanden og gerne foregår samme sted, og at man ikke arbejder under kaotiske og omskiftelige forhold, som fx rummer nye typer opgaver eller pludseligt arbejdspress, og som stiller store krav til omskiftelighed og selvstændighed i hverdagen. Herudover handler det om, at selve arbejdsopgaverne er afgrænsede og konkrete, og typisk vil målgruppen have det godt med rutineprægede opgaver.

Uddannelsesinstitutioner med kendskab til målgruppen og erhvervsuddannelser påpeger desuden, at det vil være en fordel for personer med ASF, at borger- og kundekontakt ikke spiller en stor rolle i det daglige arbejde. Det kan nemlig være svært for målgruppen at være i funktioner, hvor kommunikation er central, eller hvor der er særlige sociale kodekser, som man skal følge. Derfor vil

det typisk være en udfordring for målgruppen at være på arbejdspladser, hvor kunde- eller borgerrelationer er i fokus, som fx SOSU-arbejde, pædagogisk arbejde og arbejde i detailbranchen.

5.1.2 Mulighed for fleksible rammer i arbejdet

For det andet er muligheden for fleksible rammer væsentlig for målgruppen. Det handler særligt om, at det for nogle personer med ASF vil være udfordrende at arbejde på fuld tid, ligesom der kan være dage, hvor man har det dårligt og kan udføre mindre arbejde end ellers. I det hele taget er der behov for en rummelig arbejdsplads, hvor forholdene kan tilpasses den enkeltes udfordringer.

Hvis de nævnte forhold er opfyldt, er der gode muligheder for, at personer med ASF vil kunne arbejde effektivt og indgå som en positiv ressource på en arbejdsplads.

5.2 Relevante brancher og erhvervsuddannelsesområder for unge med ASF

Ud fra ovenstående beskrivelse af karakteristika vil der være nogle erhvervsuddannelser og brancher, der er mere relevante for målgruppen end andre. Interviewpersonerne hæfter sig ved, at elever med ASF i princippet har ligeså brede interesser som øvrige unge, så det er svært at udelukke nogle uddannelser. Der kan derfor – i princippet – findes relevante uddannelser for målgruppen inden for alle erhvervsuddannelsesområder. Dog er der nogle brancher og uddannelser, der har bedre muligheder for at skabe understøttende rammer for personer med ASF end andre. Det handler blandt andet om, at det på nogle arbejdspladser vil være naturligt med rolige rammer om arbejdet og genkendelige arbejdsdage, mens andre arbejdspladser i højere grad vil være præget af omskiftelighed og larm.

I spørgsmålet om, hvilke konkrete uddannelser der er relevante for målgruppen, peger særligt uddannelsesinstitutioner med viden om erhvervsuddannelser og målgruppen på, at det vil være væsentligt at udpege uddannelser, hvor det er muligt at skabe rammer, der understøtter målgruppens behov, hvor man kan forestille sig at kunne sikre en vis volumen, og hvor man kan se en arbejdsplads for sig, hvor eleverne vil kunne integreres efter endt uddannelse.

I de følgende afsnit redegøres for rammer og arbejdsforhold af betydning for unge med ASF inden for hvert hovedområde på erhvervsuddannelserne. På baggrund af interviewene og workshoppen peges der desuden på forslag til relevante uddannelser, der er kendetegnet ved at have nogle af de karakteristika, der er beskrevet i afsnit 5.1.

5.2.1 Tekniske uddannelser

Særligt uddannelsesinstitutioner med kendskab til målgruppen og erhvervsuddannelser peger i workshoppen på, at en række tekniske uddannelser vil egne sig til målgruppen. Det handler særligt om de uddannelser, hvor arbejdsopgaverne er meget konkrete og produktorienterede, og hvor der er mulighed for at arbejde med systemer og strukturer, fx på diverse IT-uddannelser.

Omvendt er det ikke alle tekniske uddannelser, der egner sig til målgruppen. Det handler for det første om, at det på nogle uddannelser og arbejdspladser vil være svært at skærme målgruppen fra sensoriske indtryk, fx på værksteder. For det andet kræver nogle typer af arbejdspladser, at der arbejdes på forskellige lokationer, hvor arbejdet ikke nødvendigvis er kendt, og hvor der kan opstå udfordringer undervejs eller hasteopgaver. For det tredje spiller direkte kundekontakt en stor rolle

på mange arbejdspladser, hvilket kan være en udfordring for målgruppen, særligt når kommunikationen ikke kun handler om et konkret produkt. For det fjerde kan også omgangstonen på nogle tekniske uddannelser og arbejdspladser være en udfordring for målgruppen. Det handler både om, at omgangstonen kan være hård, men også at der fx på byggepladser kan være en kultur, hvor man er ironisk, hvilket kan være svært for målgruppen at forholde sig til.

Uddannelsesinstitutioner med kendskab til målgruppen og erhvervsuddannelser peger på følgende uddannelser eller arbejdsområder, som kan være relevante for unge med ASF:

- IT-uddannelser, fx IT og programmering
- Datatekniker
- Datamatiker
- Brolægger/struktør
- Transport
- Urmager
- Glarmester
- Møbepolstrer eller møbelsnedker
- Værktøjsmager
- Maler
- Elektriker/elektrofagtekniker
- Automatik og proces
- Konditor
- Grafisk designer
- Teknisk designer.

5.2.2 Merkantile uddannelser

På workshoppen med uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen og erhvervsuddannelser blev der peget på, at de merkantile uddannelser rummer et potentiale for unge med ASF, fordi de fysiske rammer på særligt kontoruddannelserne vil kræve relativt få justeringer for at kunne tilpasses målgruppens behov. Herudover vil det inden for det merkantile område være muligt at finde arbejdsopgaver, der er konkrete og forudsigelige, fx i administrative funktioner eller forskellige typer systematisering.

Samtidig er det ikke alle merkantile uddannelser, der er relevante. Det handler særligt om uddannelser og brancher, hvor kundekontakt er central, fx på handelsuddannelser eller på arbejdspladser, hvor der typisk kan forekomme travlhed og uforudsigelighed i hverdagen, fx ved butiksarbejde.

Uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen og erhvervsuddannelser peger på følgende uddannelser eller arbejdsområder, som kan være relevante for unge med ASF:

- Bogføring/bogholder
- E-handel

- Lagerstyring
- Kontoruddannelser
- Multimediedesign
- Salg af IT-udstyr.

5.2.3 Jordbrugsuddannelser

Både i interviewene og på workshoppen med uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen og erhvervsuddannelser peges der på, at jordbrugsuddannelserne kan tiltale målgruppen, især i de jobfunktioner, hvor arbejdet er konkret og forudsigeligt. Fx peges der på anlægsgartner og landbrug som relevante områder.

Dog har repræsentanter fra jordbrugsuddannelser ikke haft mulighed for at deltage på den afholdte workshop og har dermed ikke kunnet nuancere billedet på relevante uddannelser og udfolde, i hvilket omfang rammer og arbejdsforhold på området kan tilpasses målgruppen.

5.2.4 SOSU-uddannelser

Overordnet peges både interviewpersonerne og deltagerne i den afholdte workshop på, at SOSU-uddannelser generelt er svære for unge med ASF, fordi der stilles krav om stærke kommunikations- og relationskompetencer. Der er derfor ikke identificeret konkrete SOSU-uddannelser af relevans for målgruppen. Dog har repræsentanter fra SOSU-uddannelser ikke haft mulighed for at deltage på den afholdte workshop, og det har derfor ikke været muligt at få et mere dybdegående billede af arbejdsforhold og -rammer på SOSU-uddannelserne og disses relevans for målgruppen.

Unge med ASF vil i forhold til SOSU-uddannelserne særligt være udfordrede i forhold til:

- Relationsdannelse
- At gøre sig forståelig og kommunikere som en central del af sit arbejde
- At forstå andres behov – og kunne aflæse en borger
- Fysisk kontakt og sensoriske indtryk.

5.3 Relevant efteruddannelse for målgruppen

Både på tværs af de afholdte interviews og i den afholdte workshop har det været svært for deltagerne at pege på konkret efteruddannelse af relevans for målgruppen. Generelt peges der på, at efteruddannelsesmulighederne er positive, uanset om der er tale om unge med ASF eller ej.

Herudover peges der på, at de støttefunktioner, der er relevante for at støtte unge med ASF på en uddannelse, ligeledes vil være relevante på en efteruddannelse. De unge med ASF må fortsat forventes at have et behov for støtte, og det vil derfor være relevant at afklare, hvad mulighederne er herfor.

Herudover peges der i interviewene desuden på, at en udfordring kan være, at mange af efteruddannelsesmulighederne kræver fag på et højere niveau, end eleverne ville tilegne sig på en erhvervsuddannelse.

Uddannelsesinstitutioner med erfaring med målgruppen og erhvervsuddannelser peger på følgende relevante uddannelsesinstitutioner for målgruppen:

- Erhvervsakademier
- VEU-centre
- DTU
- AMU-kurser.

Konkrete efteruddannelser, som fremhæves:

- Bygningskonstruktør
- Maskinmester
- Datamatikeruddannelsen
- Datatekniker
- Elektronikfagtekniker
- Ingeniør
- Procesteknolog
- Maskinteknolog.

Appendiks A – Litteraturliste

Amilon, A., Bojsen, L.B., Østergaard, S. V., & Rasmussen, A. H. (2016). *Personer med handicap. Hverdagsliv og levevilkår 2016*. København: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.

EVA (2010): *AspIT – Evaluering af en særligt tilrettelagt it-uddannelse for unge med Apergers syndrom*.

EVA (2015): *Evaluering af visiteret hf (vhf) på Mariagerfjord Gymnasium*.

KL (2018): <https://www.kl.dk/nyhed/2018/april/andelen-af-boern-og-unge-med-en-psykiatrisk-diagnose-fordoblet-paa-faa-aar/>.

Kyung, Mette & Christiansen, Jens (2008): *Integrering af normalt begavede med Autisme Spektrum Forstyrrelser på arbejdsmarkedet*. Center for Autisme.

Meng-Chuan Lai, Michael V Lombardo & Simon Baron-Cohen (2013): *Autism*. The Lancet.

Socialstyrelsen (2017): <https://socialstyrelsen.dk/projekter-og-initiativer/handicap/unge-med-autisme-overgang-til-selvstaendigt-liv>.

UVM (2018): <https://uvm.dk/statistik/tvaergaaende-statistik/andel-af-en-ungdomsaargang-der-forventes-at-faa-en-uddannelse/profilmodel-definition-og-metode>.

Analyse af muligheder og barrierer for oprettelse af ASF-klasser på erhvervsuddannelserne

© 2019 Danmarks Evalueringsinstitut

Citat med kildeangivelse er tilladt

Publikationen er kun udgivet i elektronisk form på: www.eva.dk

ISBN (www) 978-87-7182-288-5

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) gør uddannelse og dagtilbud bedre. Vi leverer viden, der bruges på alle niveauer – fra institutioner og skoler til kommuner og ministerier.

**DANMARKS
EVALUERINGSINSTITUT**

T 3555 0101
E eva@eva.dk
H www.eva.dk